WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

BO'LAJAK O‘QITUVCHILARNING INTELLEKTUAL FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHGA DOIR METODOLOGIK YONDASHUVLAR

Yaminova Kamola Abdusattorovna

Osiyo Xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual faoliyatini takomillashtirishga doir zamonaviy metodologik yondashuvlar tahlil qilinadi. Muammoli o‘qitish, loyihaviy faoliyat, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, interfaol metodlar va innovatsion pedagogik texnologiyalar samaradorligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, pedagoglarning intellektual salohiyatini oshirishda metodologik yondashuvlarning ahamiyati va amaliyotga tatbiq etish yo‘llari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak o‘qituvchilar, metodologik yondashuvlar, muammoli o‘qitish, loyihaviy faoliyat, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar

Аннотация. В данной статье будут проанализированы современные методические подходы к совершенствованию интеллектуальной деятельности будущих педагогов. Рассматривается эффективность проблемного обучения, проектной деятельности, развития критического мышления, интерактивных методов и инновационных педагогических технологий. Также обсуждается значение методических подходов в повышении интеллектуального потенциала педагогов и пути их внедрения в практику.

Ключевые слова: будущие педагоги, методические подходы, проблемное обучение, проектная деятельность, интерактивные методы, педагогические технологии

Annotation. This article analyzes modern methodological approaches to improving the intellectual activities of future teachers. The effectiveness of problem teaching, project activities, the development of critical thinking, interactive methods and innovative pedagogical technologies are considered. The importance of

methodological approaches to increasing the intellectual potential of educators and ways of implementation are also discussed.

Keywords: future teachers, methodological approaches, problem teaching, project activities, interactive methods, pedagogical technologies

KIRISH. Bugungi kunda ta’lim sohasida yuz berayotgan o‘zgarishlar inson faoliyatining eng muhim yo‘nalishlaridan biri - intellektual faoliyatning rolini keskin oshirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng tarqalishi, fan va texnologiyalar tezkor rivojlanishi ta’lim jarayonining mazmuni va uslublarini tubdan o‘zgartirdi. Endilikda faqat bilimlarni yodlash emas, balki ularni tahlil qilish, yaratish, qo‘llash va yangi bilimlarni mustaqil egallash qobiliyati talab qilinmoqda. Aynan shu sharoitda bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Intellektual faoliyat[1] - bu insonning xulq-atvori, fikrlashi va bilimlarini qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan kognitiv jarayonlardir. Intellektual faoliyat insonning bilish, tushunish, rejalashtirish, muammolarni hal qilish, xulosalar chiqarish, analitik fikrlash va ijodkorlik ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Bu jarayonlar quyidagi asosiy jihatlar bilan tavsiflanadi:

Intellektual faoliyatning asosiy jihatlari:

1. Tushunish va qabul qilish - Inson o'z atrofidagi ma'lumotlarni qabul qiladi, tushunadi va ular asosida fikr yuritadi.

2. Fikrlash - Fikrlash jarayoni insonning bilimlarini tahlil qilish, sintez qilish va izchillikni aniqlashni o'z ichiga oladi. Bu jarayon ijodkorlik va mantiqiy fikrlashni qo'llab-quvvatlaydi.

3. Muammolarni hal qilish - Intellektual faoliyat muammolarni aniqlash, ularni tahlil qilish va yechimlar ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Buning uchun turli xil strategiyalar va yondashuvlar qo'llaniladi.

[1] Mualliflik yondashuvi

4. O'rganish va bilimni yana takomillashtirish - O'zingizni o'qitish va yangi bilimlarni qabul qilish intellektual faoliyatning muhim qismidir. Bu jarayonda tajriba va nazariya birgalikda ishlaydi.

5. Qayta fikr yuritish va tahlil - O'z fikrlarini tahlil qilish va natijalarni qayta ko’rib chiqish, o'z bilimlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Intellektual faoliyatning ahmiyati quyidagilardan iborat:

- Shaxsiy rivojlanish: intellektual faoliyat shaxsning individual imkoniyatlarini rivojlantirishga, o'ziga xos fikr va dunyoqarash yaratishga yordam beradi.

- Ijtimoiy faoliyat: ijtimoiy va iqtisodiy muhitda muvaffaqiyatli bo'lish uchun muhimdir. Insonlar o'rtasidagi muloqot va hamkorlik jarayonlarini osonlashtiradi.

- Muammolarni hal qilish: intellektual faoliyat insonlarga murakkab muammolarni hal qilishda, innovatsiyalarni ishlab chiqarishda va yangi g'oyalar yaratishda yordam beradi.

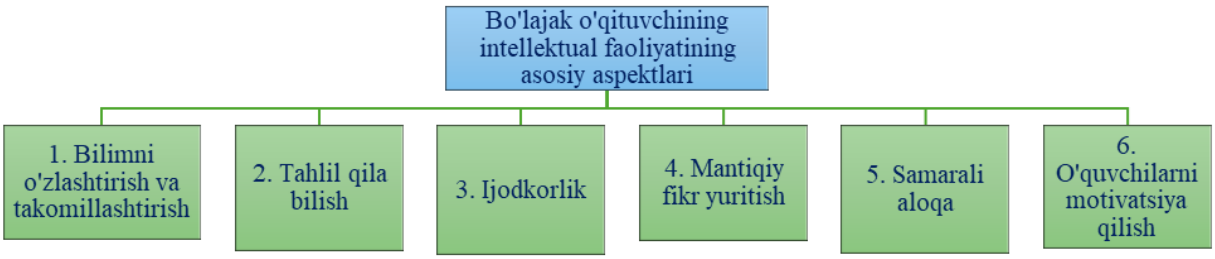
Intellektual faoliyat — bu insonning fikrlash jarayonlari va bilimlarini qo'llaydigan murakkab jarayonlar to'plami bo'lib, shaxsiy va ijtimoiy taraqqiyotda muhim rol o'ynaydi. U muammolarni hal qilish, ijodkorlik, o'rganish va muloqot qilishda zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi.

O‘qituvchi - ta’lim jarayonining markaziy figurasi bo‘lib, u nafaqat o‘quvchilarga bilim beruvchi, balki ularni fikrlashga, ijod qilishga, yangiliklar yaratishga undovchi yetakchi hisoblanadi. Shu boisdan, zamonaviy pedagogik yondashuvlar bo‘yicha bo‘lajak o‘qituvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, ularning intellektual faoliyatini har tomonlama takomillashtirish ta’lim sifatini oshirishda muhim omil sanaladi. Bundan tashqari, bugungi kunda jamiyatda yuzaga kelayotgan yangi talablar - tezkor va moslashuvchan bilimga ega bo‘lish, murakkab muammolarni hal eta olish, kreativ yondashuvlarni ishlab chiqish va amalga oshirish - barchasi bo‘lajak o‘qituvchilarning shaxsiy va professional intellektual salohiyatini yanada kuchaytirishni taqozo etadi. Pedagogika fanining asosiy vazifalaridan biri ham aynan

shu salohiyatni rivojlantirish bo‘lib, bu jarayonda samarali metodologik yondashuvlar muhim rol o‘ynaydi.

Bo'lajak o'qituvchining intellektual faoliyati — bu o'qituvchi sifatida to'g'ri qarorlar qabul qilish, bilimlarni o'zlashtirish, professional ko'nikmalarni rivojlantirish va o'quvchilarga ta'lim berish jarayonida talab etiladigan fikrlash, tahlil qilish, ijodkorlik va muammolarni hal qilish qobiliyatlaridan iborat faoliyatdir. Bu faoliyat shaxsiy va professionallik darajasida faol rivojlanishni ta'minlaydi.

Bo'lajak o'qituvchining intellektual faoliyatining asosiy aspektlari quyidagilarni o‘zida aks ettiradi (1-rasmga qarang).

1-расм. Bo'lajak o'qituvchining intellektual faoliyatining asosiy aspektlari

Ushbu aspektlarning mazmun-mohiyati quyidagilarni o‘zida mujassam etadi:

1. Bilimni o'zlashtirish va takomillashtirish - Bo'lajak o'qituvchi doimiy ravishda yangi bilimlarni o'rganishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni anglashishi va o'z yo'nalishidagi yangiliklar bilan tanishishi kerak. Bu ularni o'zlarini professional ravishda rivojlantirishga yordam beradi.

2. Tahlil qila bilish - Muammolarni tahlil qilish va ularni hal qilish uchun turli xil yondashuvlarni qo'llash qobiliyati. O'qituvchi dars jarayonida yuzaga keladigan muammolarni aniqlab, ularni samarali hal qilish yo'llarini topa bilishi kerak.

3. Ijodkorlik - O'qituvchi yangi pedagogik yondashuvlar, metodlar va strategiyalarni ishlab chiqish orqali ijodkorligini namoyish etishidir. Interaktiv darslar, o'yinlar, loyiha asosida o'qitish kabi yangi usullarni joriy etish qobiliyati.

4. Mantiqiy fikr yuritish - O'qituvchi dars va baholash jarayonlarida mantiqiy

fikr yuritishi, o'quvchilarning bilim darajasini aniqlashi va ularga individual yondashishi lozim.

5. Samarali aloqa - O'qituvchi o'z fikrlarini aniq va mantiqiy tarzda ifodalashi, o'quvchilar bilan samarali muloqot qilishi va ularning fikrlarini tinglab, tushunishi kerak. Bu intellektual aloqani o'rnatish uchun muhimdir.

6. O'quvchilarni motivatsiya qilish - O'qituvchi o'quvchilarni o'z bilimlarini o'zlashtirishga, ijodiy va kritik fikr yuritishga undash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Bu orqali o'rganishga qiziqishni oshirish mumkin.

Bo'lajak o'qituvchining intellektual faoliyati - bu uning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil. O'qituvchining fikrlash, ijodkorlik, tahlil qilish va muloqot qilish ko'nikmalari rivojlanishi, o'z-o'zini takomillashtirish va pedagogik innovatsiyalarni joriy etish orqali professional muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini oshiradi. Shuningdek, zamonaviy o'qituvchi o'z bilimlarini doimiy ravishda yangilab turishi va o'quvchilarni ta'limga qiziqtirishga harakat qilishi lozim.

Metodologiya - bu intellektual faoliyatning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganish, uning samaradorligini oshirishga qaratilgan tizimli yondashuvlar majmuasidir. Bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual faoliyatini takomillashtirishda zamonaviy metodologik yondashuvlar o‘quv jarayonida faollikni, tanqidiy va kreativ fikrlashni rag‘batlantirish, bilimlarni chuqur anglash va ulardan amaliy foydalanishni ta’minlash vazifasini bajaradi. Bunday yondashuvlar ta’lim jarayonining barcha bosqichlarida - nazariy bilimlarni egallashdan tortib, amaliy mashg‘ulotlar va mustaqil izlanishlargacha - qo‘llanilishi kerak. Bu orqali bo‘lajak o‘qituvchilar nafaqat o‘z kasbiy malakasini oshiradi, balki o‘quvchilarga ta’lim berishda yangi pedagogik innovatsiyalarni joriy etish uchun yetarli intellektual zamin yaratadi. Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual faoliyatini takomillashtirishga doir metodologik yondashuvlarni o‘rganish va amaliyotga tatbiq etish ta’lim sifatining

yangi bosqichini bosib o‘tish, shuningdek, jamiyat ehtiyojlariga javob beradigan yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash uchun muhim shartdir.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish jarayonida turli metodlar qo‘llaniladi. Ushbu metodlar nafaqat bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirish, balki tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va muammolarni yechish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Quyida asosiy metodlar bayon etilgan.

1. Muammoli o‘qitish

Muammoli o‘qitish usuli o‘quvchilarni faqat bilim olishga emas, balki yangi bilimlarni mustaqil ravishda kashf etishga yo‘naltiradi. Bu metodda o‘qituvchi oldiga muammoni qo‘yadi va o‘quvchilar uni yechish uchun tahlil, mantiqiy fikrlash va izlanish jarayonlarini boshlaydilar. Bu yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual faoliyatini faol qiladi va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

2. Loyihaviy faoliyat

Loyihaviy metod o‘quvchilarni amaliy faoliyatga jalb qilish orqali bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Loyihalar ustida ishlashda talabalar masalani hal qilish uchun izlanish olib boradilar, malakalarini sinab ko‘radilar va yangi yechimlar yaratadilar. Bu metod ijodkorlikni rivojlantirishga, intellektual ko‘nikmalarni oshirishga xizmat qiladi.

3. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari

Tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun muhokama, munozara, tahliliy topshiriqlar, o‘rganilgan ma’lumotlarni solishtirish va baholash kabi metodlardan foydalaniladi. Ushbu usullar bo‘lajak o‘qituvchilarga o‘z fikrlarini asoslash, qarama-qarshi fikrlarni tahlil qilish va mustaqil xulosalar chiqarish imkonini beradi.

4. Interfaol metodlar

Interfaol o‘qitish usullari (rolli o‘yinlar, guruh ishlari, seminarlar) talabalarni faol ishtirok etishga rag‘batlantiradi. Bu metodlar orqali o‘quvchilar bilimlarni

mustaqil egallash bilan birga, muloqot qilish, jamoaviy ish olib borish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham rivojlantiradilar.

5. Innovatsion pedagogik texnologiyalar

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), multimediya vositalari, elektron ta’lim resurslari intellektual faoliyatni samarali qo‘llab-quvvatlaydi. Ular o‘qituvchilarga yangi bilimlarni qiziqarli va interaktiv tarzda taqdim etish imkonini beradi hamda mustaqil o‘rganish jarayonini rag‘batlantiradi.

6. Metakognitiv

Metakognitiv yondashuv — bu o‘z fikrlash jarayonlarini anglash va boshqarish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan usuldir. Bo‘lajak o‘qituvchilar o‘z bilimlarini qanday o‘rganganlarini va o‘z fikrlarini qanday shakllantirganlarini tahlil qilish orqali intellektual faollikni oshiradilar.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual faoliyatini takomillashtirishda qo‘llanilayotgan metodologik yondashuvlar samaradorligi ko‘plab pedagogik tadqiqotlar va amaliy tajribalar asosida tasdiqlangan. Muammoli o‘qitish va loyihaviy faoliyat kabi metodlar nafaqat bilimlarni chuqurroq egallashga, balki mustaqil fikrlash, kreativ yondashuvlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq, bu usullarni samarali tatbiq etish uchun o‘qituvchilarning o‘zlari ham yuqori darajada intellektual tayyorgarlikka ega bo‘lishi zarur. Shu sababli, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va intellektual rivojlanishiga alohida e’tibor qaratilishi lozim. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari talabalarni faqat bilim olishga emas, balki ularni tahlil qilish va baholashga ham undaydi. Ammo amaliyotda bunday metodlarni qo‘llash ko‘pincha vaqt va resurslarning yetishmasligi, shuningdek, o‘qituvchilarning yetarli malakasiga bog‘liq muammolar tufayli cheklangan bo‘lishi mumkin. Shu bois, ta’lim muassasalari va metodologik markazlar o‘qituvchilarning professional rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni yaratishi muhimdir. Interfaol metodlarning joriy etilishi talabalar faolligini oshirish bilan birga, ularning kommunikatsion ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu

esa, pedagoglarning o‘zaro hamkorlikda ishlashga, yangi pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirishga tayyorligini oshiradi. Biroq, ba’zi hollarda o‘quv jarayonida interfaol usullarni keng qo‘llash pedagoglarning an’anaviy metodlarga bo‘lgan qaramligini kamaytirishga to‘sqinlik qilishi mumkin, bu esa metodologik yangiliklarga qarshi rezistentlikni keltirib chiqaradi.

XULOSA. Bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual faoliyatini takomillashtirish ta’lim sifatini oshirish va zamonaviy jamiyat talablariga javob beruvchi pedagog kadrlar tayyorlashda muhim omildir. Muammoli o‘qitish, loyihaviy faoliyat, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, interfaol metodlar hamda innovatsion texnologiyalarni tizimli qo‘llash orqali intellektual salohiyatni samarali rivojlantirish mumkin. Shu bois, bu metodologik yondashuvlarni doimiy ravishda takomillashtirib, amaliyotga tatbiq etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaev, S. (2018). *Pedagogik innovatsiyalar va ta’lim sifatini oshirish*. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Islomova, M. (2020). Bo‘lajak o‘qituvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish metodlari. *Pedagogika ilmiy jurnali*, 3(2), 45-52.
3. Jalilov, R. (2017). Ta’limda innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning metodologik asoslari. *Ilmiy ishlar to‘plami*, 5, 112-118.
4. Mirzaev, T. (2019). Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari. *Zamonaviy ta’lim muammolari*, 1(4), 23-29